

Kaynak Gösterimi İçin;

Türkeri, H. – Albayrak, L. – Yılmaz, C. (2025) “Karadeniz Yaylacılık Kültüründe Yazılı Olmayan Kurallar: Kümbet Yaylası Örneği (Dereli-Giresun)”, 23. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi (15-17 Ekim 2025, Saraybosna / Bosna Hersek), *Tam Metin Bildiri Kitabı*, (Ed. K. Şahin vd.), e-ISBN: 978-975-498-302-9, (527-539).

Karadeniz Yaylacılık Kültüründe Yazılı Olmayan Kurallar: Kümbet Yaylası  rneği (Dereli-Giresun)

Hatice T rkeri¹, Dr.  gr. Üyesi Leman Albayrak², Prof. Dr. Cevdet Yılmaz³

 zet

Doğu Karadeniz Bölümü'nde, Giresun'un Dereli ilçesine bağlı Kümbet yaylası, hayvancılık temelli geleneksel yaylacılığın sürdürüldüğü önemli bir mevsimlik yerleşim sahasıdır. Günümüzde geleneksel yaylacılığın yanı sıra rekreasyonel yaylacılık faaliyetlerine de sahne olan Kümbet yaylası, sahip olduğu fiziki ve beğeri özellikler sayesinde gerek yerli gerekse yabancı turistler tarafından yoğun ilgi görmektedir. Kümbet yaylası birçok oba yerleşmesinden meydana gelmekte, bu obaların kullanım hakları bir veya birden fazla köye ait olabilmektedir. Obalardaki mülkiyet hakkı ve obalardan yararlanma şekli yaylacılar arasında yazılı olmayan çeşitli kurallara göre belirlenmektedir. Çalışmada, Kümbet yaylasını oluşturan obalardaki işleyişi düzenleyen yazılı olmayan kurallar tespit edilmiş ve bu kuralların yaylacılığın sürdürülebilirliği üzerindeki etkileri incelenmiştir. Veriler, katılımcı gözlem ve görüşme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formları ile tespit edilen tematik konular betimsel olarak analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre Kümbet yaylasındaki oba yerleşmelerinde geçerli çok sayıda yazılı olmayan kural tespit edilmiştir. Bu kurallar mevcut yerleşimin düzenlenmesinde, otlakların sürdürülebilir kullanımında ve geleneksel yaylacılığın devamının sağlanması etkili olduğu, fakat bu kuralların uygulanması esnasında yaylacılar arasında çeşitli anlaşmazlıklara yol açtığı da g r lm ştir. Geleneksel yaylacılıktaki sözlü kuralların temelinde, doğal ortamlardan istifade eden yaylacılar arasında sömürücü tutumu kontrol etmek, ortak kaynak kullanımında eşitliği temin etmek ve yaşam alanının güvenliğini sağlama amacı  ne  kmaktadır. Obalar ve yaylacılar arasında bir öz denetim sistemi olarak iş gören bu yapının, aynı zamanda doğal kaynak kullanımı ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında etkin bir rol oynadığı g r lm ştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Coğrafya, yaylacılık, yazılı olmayan kurallar, Kümbet yaylası

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya, htce.evrn73@gmail.com

² Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Coğrafya, lemanalbayrak@ardahan.edu.tr

³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, cyilmaz@omu.edu.tr

Abstract

In the Eastern Black Sea Region, the Kümbet Plateau, located in the Dereh district of Giresun, is an important seasonal settlement area where livestock-based traditional transhumance is maintained. Today, in addition to traditional transhumance, the Kümbet Plateau also hosts recreational plateau activities, and thanks to its physical and human characteristics, it attracts great interest from both domestic and foreign tourists. The Kümbet Plateau consists of many oba settlements, and the operating and usage rights of these obas may belong to one or more villages. The property rights in the obas and the ways of benefiting from them are determined among the transhumants according to various unwritten rules. In this study, the unwritten rules that regulate the functioning of the obas forming the Kümbet Plateau were identified, and the effects of these rules on the sustainability of transhumance were examined. As the data collection method, participant observation and interview techniques were used. The data obtained through semi-structured interview forms were analyzed descriptively.

According to the findings, numerous unwritten rules have been identified in the oba settlements of Kümbet Plateau. These rules have been found to be effective in organizing the existing settlement, ensuring the sustainable use of pastures, and maintaining traditional pastoralism. However, it has also been observed that the implementation of these rules has led to various disputes among pastoralists. The underlying purpose of the oral rules in traditional pastoralism is to control exploitative behavior among pastoralists who benefit from natural environments, to ensure equality in the use of common resources, and to ensure the safety of the living environment. This structure, which functions as a self-regulation system among the obas and pastoralists, has also been seen to play an effective role in the use of natural resources and ensuring sustainability.

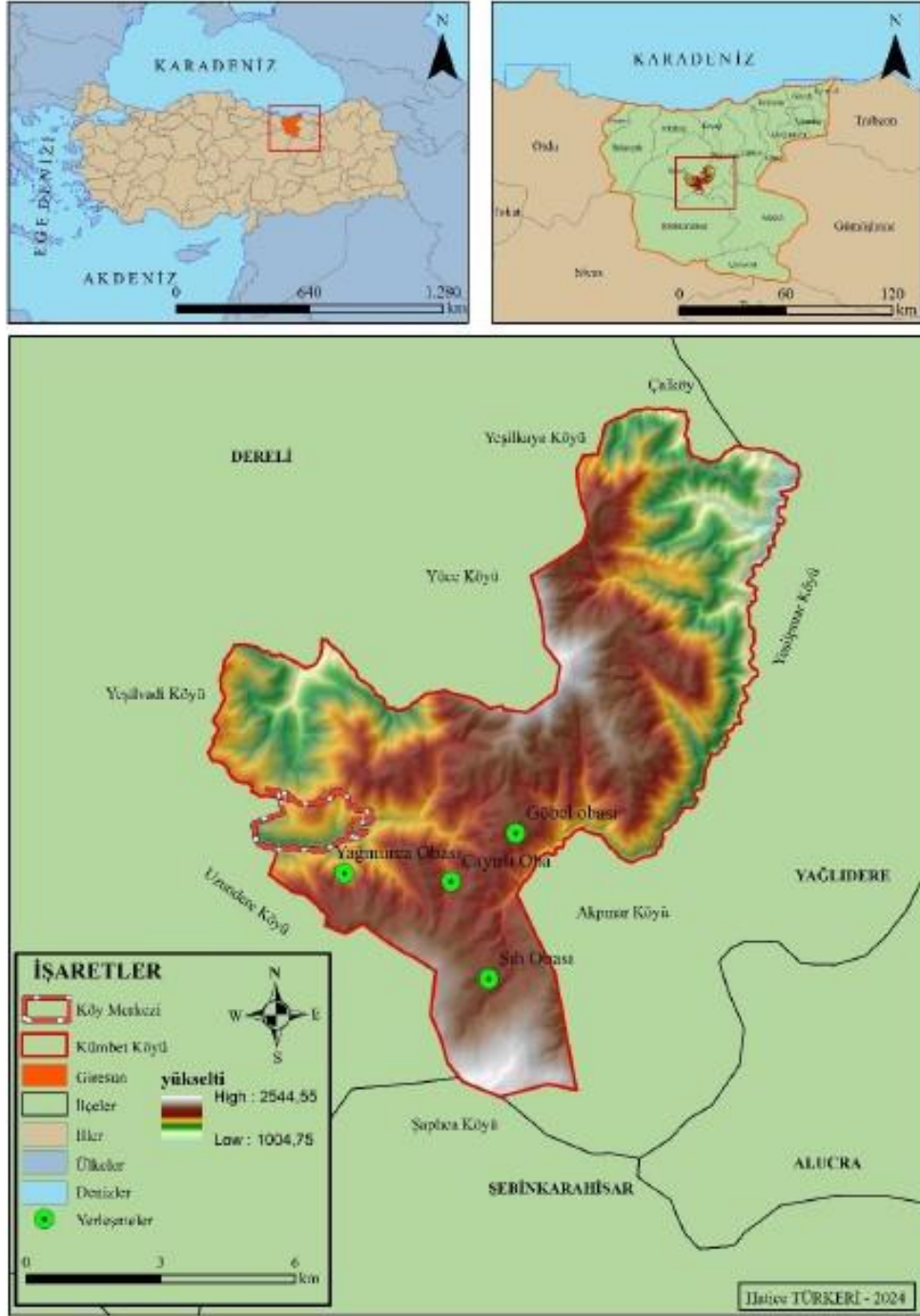
Keywords: Cultural geography, transhumance, unwritten rule, Kümbet Plateau

1. Giriş

Karadeniz Bölgesi, sadece doğal güzellikleriyle değil, aynı zamanda yüzyıllardır süregelen kültürel yapısıyla da Türkiye'nin en özgün coğrafyalarından biridir. Bu kültürel zenginliğin önemli parçalarından biri de yaylacılıktır. Yaylalar, geçici bir yerleşme sahaları olmalarının yanı sıra, insanların yılın belirli dönemlerinde ekonomik faaliyette bulundukları veya çeşitli nedenlerle ziyaret ettikleri alanlardır. Yaylacılık ise yaz döneminde kırsalda yaşayan insanların hayvanlarını alarak yaylaya göç etmelerini ve burada bir süre kalarak ekonomik faaliyette bulunmalarını kapsar (Emiroğlu, 1997 s: 17-19).

Göçebe toplulukların kendilerine verilen arazilere meskenler yaparak yerleşik hayata geçmeye başlamasıyla birlikte, Karadeniz Bölgesi'ndeki bugünkü yaylacılık faaliyetlerinin de temelleri atılmıştır (Kaya ve Yılmaz, 2018, s. 70). Doğu Karadeniz Bölümünde, köklü bir yaylacılık geleneği ve bunun Karadeniz insanının yaşamıyla özdeştiği bir kültür yaşatılmaktadır (Bekdemir ve Sezer, 2019, s: 10). Doğu Karadeniz yaylaları sahip olduğu temiz havası, bitki örtüsü, su kaynakları, şifalı suları, iklim özellikleri, faunası gibi doğal çekicilikleri ve dağ ve doğa yürüyüşü, kış sporları, avcılık, şenlikler gibi etkinlikleri ile yayla turizmi potansiyeli yüksek yaylalardır (Zaman, 2007, s: 36). Bu bağlamda Doğu Karadeniz yaylaları hem hayvancılık temelli geleneksel yaylacılığın hem de dinlenmek ve eğlenmek amacıyla yapılan rekreasyonel faaliyetlerin sürdürüldüğü önemli yaşam alanları olmuşlardır. Doğu Karadeniz bölümünde yayla yerleşmelerini ve yaylacılığı ortaya çıkaran en önemli faktörlerin başında kuşkusuz arazinin eğimli ve engebeli bir topografyaya sahip oluşu ve ekonomik gelir elde edecek düzeyde tarım toprağının olmayışı gelmektedir. Dolayısıyla bölgede her mevsimin yağışlı ve nemli iklim özelliğine sahip olan yaylaların uzun süre yeşil olan ve gür otlaklara elverişli olması hayvancılık faaliyeti bakımından elverişli bir çevrenin olmasına ve yaylacılık kültürünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Zaman, 2000, s: 225). Bu bağlamda geleneksel olarak hayvancılıkla uğraşan nüfusun yaz aylarında yüksek kesimlere göç etmesiyle şekillenen yaylacılık, yöre halkının ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel bir yaşam biçimi haline dönüşmüştür.

İsmi morfolojik özelliğinden alan Kümbet yaylası, Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölümünde Giresun Dağlarının kuzeye bakan yamaçları üzerinde Giresun ili Dereli ilçesi sınırları içerisinde yer alır (Şekil 1). İçerisinde 18 oba yerleşmesi bulunan yayla sahası, yöre halkı tarafından uzun yıllardır geleneksel yaylacılık amacıyla kullanılmaktadır. Oba kavramı yörede yayla kavramı ile birlikte kullanılmakta ve fonksiyonel bakımdan aynı yerleşme yerini ifade etmektedir. Obalar, yazları sürüleri ile birlikte yaylaya çıkan ailelerin hem kendilerinin hem de hayvanlarının barındıkları çoğu basit inşa edilmiş, 3-5 ile 15-20 evden oluşan geçici yerleşme kümeleri olarak adlandırılmaktadır (Doğanay ve Zaman, 2004, s: 12). Devletin hüküm ve tasarrufunda olan bu obalar belirli bir veya birkaç köyün ortak kullanımına aittir. Yaylaların obalara, yani otlaklar ve bunların aralarında yer alan ayrı ayrı küçük yerleşim kümeleri şeklinde bir düzene sahip olmalarındaki temel sebep sürdürülen ekonomik faaliyetin hayvancılık olmasından kaynaklanmaktadır. Köyün ortak malı kabul edilen obaların kullanımında ise geleneksel kurallar geçerli olmaktadır. Bu kurallar yazılı hukuk kurallarının dışında olup yazılı olmayan, sözlü kurallardır. Yazılı olmayan bu kurallar örf ve adetleri dikkate alır. Yöreyle ait bu örf ve adetler, bu sahada düzeni sağlayan kurallardır (Dursun, 2016).

Şekil 1. Kümbet Yaylası lokasyon haritası.

Bu çalışmada, Kümbet yaylasını oluşturan obalardaki işleyişi düzenleyen, yaylacılar arasında belirlenen yazılı olmayan kuralların tespiti yapılarak bu kuralların yaylacılığın sürdürülebilirliği üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bireyin, bir arada yaşamaya bağlı olduğu topluluk veya grup içindeki ilişkilerini belirli bir düzen içinde yürütmesi ve bu düzenin kalıcılığını sağlamak adına bir takım normlara uymasını gerekli kılar. Özellikle bu durum geleneksel yaşam biçiminin hâkim olduğu toplum veya yerleşim yerlerinde görmek daha olasıdır (Nar, 2013, s: 273). Nitekim Kümbet yaylası içerisinde bulunan oba yerleşmelerinde hüküm süren yazılı olmayan kurallar, yöre halkının obaların

kuruluşundan itibaren kendi aralarında kabul gördükleri kurallardır. Bir başka deyişle obalardan yararlanma şekli yaylacıların kendilerine özgü töre veya geleneklerine göre şekillenmektedir (Zaman, 2001, s: 197). Yazılı olmayan kurallar mülkiyet edinebilme, otlak alanların kullanımı, su kaynaklarının paylaşımı gibi yayla hayatının düzenlenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Bu yönüyle yazılı olmayan kurallar yayla hayatındaki toplumsal dengeyi ve düzeni koruyan sessiz bir sözleşme niteliği taşımaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Giresun ili Dereli ilçesine bağlı Kümbet yaylasında yer alan oba yerleşmelerindeki yaylacılar arasında kabul gören yazılı olmayan kuralları coğrafi bakış açısıyla incelemek ve yaylacılığın sürdürülebilirliği üzerindeki rolünü ortaya koymaktır. Yazılı olmayan kuralların yaylacılık faaliyetleri üzerinde ne gibi etkileri olduğu ve bunların nedenleri incelenmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden katılımcı gözlem ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemlerin en önemli özelliği araştırılan konuyu, ilgili kişilerin bakış açılarıyla görebilmek ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreci ortaya koyabilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Çalışmadaki verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeler Kümbet yaylası sınırları içerisinde yer alan Şih obası, Çayır obası, Göbel obası ve Yağmurca obasında yüz yüze olarak 13.08.2023, 10.09.2023, 29.09.2023, 19.07.2024 ve 01.08.2024 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 15-25 dakika aralığında sürmüştür. Katılımcı gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Yapılan araştırmada, 23 ü kadın, 15' i erkek olmak üzere toplam 38 katılımcı ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yer alan katılımcılar (K1, K2, K3, ...) şeklinde kodlanmıştır.

3. Bulgular

3.1. Yaylacıların Yaylalarda Barınma ve Mülkiyet Edinebilmeleri Konusundaki Yazılı Olmayan Kurallar

Yaylacıların belirli bir köyü ve her köye ait bir oba yerleşmesi bulunmaktadır. Araştırma kapsamında yer alan obalarda yaylacılık faaliyetini sürdürmekte olan yaylacılara göre yaylalarda barınma ve mülkiyet durumu yazılı olmayan kurallara göre belirlenmektedir. Yaylacılara göre kendi obalarına sadece kendi köylerinde ikamet eden nüfus barınabilmekte ve yaylacılığını sürdürebilmektedir. İstisnai olarak obaları, bağlı oldukları köyler dışından gelen başka yaylacılar da kullanabilmektedir. Ancak her obanın belirli bir köyü olduğu, obalardaki yaylacılar tarafından vurgulanmakta ve kendi köylerden hariç başka bir köyden olan yaylacıların obalarından yararlanamayacağı yaylacılar tarafından açıkça ifade edilmektedir. Bir başka deyişle herhangi biri Kümbet yaylasında (Şekil 2) yer alan oba yerleşmesinde yaylacılık faaliyeti yapmak istiyor ise ancak kendi köyüne ait obada yaylacılığını yapabilmektedir. Şih obasında katılımcı (K8) bu durumu:

"Burada barınma ve mülkiyet işleyişi köy kanununa göre olur. Burası Şih obası ve bu oba 5 köye verilmiş. Bu köyler; Barça, Barça Çakarlı, Sarvan, Güveç ve Güney köyü. Bunun haricindeki insanların veya başka köyden insanların buraya gelme şansı yok. O yüzden diğer köylerden başkalarının gelme ihtimali yok" şeklindeki sözleri ile ifade etmektedir.

Şih obasının kurulmasında Barça, Barça Çakarlı, Sarvan, Güveç ve Güney köylerinde ikamet eden kişiler rol oynamıştır. Bu bağlamda Şih obasının kurulmasında ilk olarak bu köylerden kişilerin rol oynaması obayı kendi köylerinin obası olarak görmelerinin nedeni olarak ifade edilebilir. Aynı durumun Çayır obasında yaylacılığını sürdüren halk için de geçerli olduğu görülmektedir. Obadaki

halk kendi köylerinden olmayan kişilerin obalarına yaylacılık için gelinmesine karşı çıkmaktadırlar. Çayırılı obasında yaylacılık yapan katılımcılar (K25), (K26) bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

"Bu obayı Kurtulmuş ve Gündül köyü ortak kullanır. Giresun'un başka bir köyünden gelen kişi bu obada ev yaptırıp kalamaz. Bizde başkasının obasına veya yaylasına gidip biz burada kalacağımız diyemiyoruz. Olmaz."(K25)

"Her köyün bir obası vardır. Çayırılı obasını Kurtulmuş ve Gündül köyü ortak kullanıyor. Başka köyden gelen olmaz bu obaya. Gelen olursa da kabul etmezler."(K26)

Şıh obası, Çayırılı oba ve Göbel obasında barınma ve mülkiyet edinmenin birçok yazılı olmayan kuralı bulunurken Yağmurca obasında ise sadece yaylacıların kendi obalarına yaylacılık için gelen kişilerin kendi köylerinden olması kuralı bulunmaktadır. Yağmurca obasında mülkiyet edinmenin başka bir kuralının olmadığını ifade eden yaylacılar kendi köylerinden ise barınma ve mülkiyet edinmede sorun yaşamadıklarını dile getirmektedir. Aynı obada yaylacılık faaliyetini sürdürmekte olan katılımcılar (K31), (K32) ve (K34) obalarında mülkiyet durumunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Obamıza Yağmurca ve Çağlayan köyünden kişiler yerleşebiliyor. Başka köyden olursa yerleşemiyor. Başka ilde yaşamış sonradan köye yerleşmiş kişilerde bu obaya gelebilir. Obaya ait köyden se gelebilir. Bizde evi tadilat yaptırarak büyüttük ve yerleştik. Aileden ev kalmasa da gelip ev yaptırabilirdik"(K31)

"Obamıza kendi köyümüzden başka yabancı köyden gelen olursa koymazlar. Gelemez. Kendi köyümüzden olursa gelebilir. Ama başka köyden olursa koymuyorlar obaya. Dışarıdan olanı koymazlar. Ama kendi köylüsü ise gelene kimse bir şey demez."(K32)

"Başka köyden obamıza yaylacılık yapmak için gelen olmaz. Sadece gezmeciler olarak gelinebilir. Yoksa burada ev yapıp barınamazlar. İzin vermezler. Büyüklerimiz istemez."(K34)

Yağmurca obasında (Şekil 3) mülkiyet edinmenin yazılı olmayan tek kuralı, obadakilerle aynı köyden olması gerektiğidir. Yağmurca obasında yaylacılık yapan katılımcılar (K33), (K35) ve (K36) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Bizim obamızda kendi köyümüzden ise yani Yağmurca ve Çağlayan köyünden ise barınma ve mülkiyet sorunu yaşayan olmuyor. Gelebilir. Başka bir kuralı ve şartı yok"(K33)

"Yabancı biri gelirse de biz ev yaptırmayız. Kabul etmeyiz. Yabancı köyden gelip de bizim obamızda ev yaptırmaya şansı yok. Eğer bizim köylümüz ise barınabilir."(K35)

"Bizim köyümüz aynı, obamız aynı, muhtarımız aynı. O yüzden dışarıdan yabancı da olmaz obamızda. Bu nedenle mülkiyet sorunu da yaşayan olmaz. Kendi köyümüzün insanı ile bu obada beraber yaşarız."(K36)

"Obamıza başka köyden yabancı kişiler gelmez. Genel olarak oba halkı karşıdır. Yabancı köyden olunca kimse istemez obada."(K38)

Şekil 2 - 3. Kümbet yayla merkezi ve Yağmurca obası.

Yaylacıların, obalarına kendi köylerinden olmayan kişileri kabul etmemelerindeki nedenlerden biri yabancı kişilerin obaya yaylacılık için gelmesi durumunda obadaki huzurun bozulacağı ve iç karışıklıkların yaşanacak olmasıdır. Yabancı kişinin gelmesi durumunda ise oba içerisinde sağladıkları huzur ve düzenin bozulacağı düşüncesine kapılan yaylacılar obalarına yabancı kişilerin gelmesine karşı çıkmaktadır. Yine Yağmurca obasında yaylacılık faaliyetini sürdürmekte olan bir katılımcı ise (K37) bunu şu sözleri ile ifade etmektedir:

"Her köy kendi obasına gider. Gitmesi de lazım zaten. Gelen olursa da ev yaptıramaz zaten. Eğer yabancı biri gelirse bu sefer herkes gelir obada ev yaptırır. Ortalık karışır burada."

Yaylacılar, farklı köyden kendi obalarına yaylacılık amacıyla gelen kişileri, can ve mal güvenliklerini tehdit altında görmeleri nedeniyle de istememektedirler. Bu durum ise Göbel obasında ve Yağmurca obasında yaylacılık yapan katılımcılar (K10) ve (K33) tarafından şöyle ifade edilmektedir:

"Bu obada yaşayanlar Bahçeli köyünden insanlar başka köyden gelene izin vermez. Yabancıların huyunu suyunu bilemeyiz. Evimizi mi yakar? Hayvanlarımıza zarar mı verir? Bunu bilemeyiz. Bunun önü karanlık"(K10)

"Yabancı olursa hırsızlık vs. olayları olur. Ben şimdi kapımı kapatıp gideceğim. Başka tanımadığım adam geldi şuraya ev yaptırdı diyelim. Ben yokken gelip burada bana ait bir şeyleri alıp gidebilir."(K33)

Genel olarak yaylacılar, bu konu hakkındaki görüşlerini net olarak vurgulamakta ve obalarında yabancı kişileri istemediklerini kesin bir ifadeyle belirtmektedirler. Durum böyle olunca Kümbet yaylasına yaylacılık için gelen kişi veya kişiler bu kuralı bilerek gelmektedirler. Herkes kendi köyünün obasını bilir ve o obada yaylacılığını sürdürür. Bu ise yaylanın değişmeyen geleneksel bir kuralı olarak görülür.

Yaylacı kadınlar da, eşleri veya aile büyükleri tarafından kendilerine öğretildikleri şekilde barınma ve mülkiyet edinme konusunda yazılı olmayan kurallara uymaktadır. Yaylaların geleneksel kanunu haline gelen bu kurallara genç-yaşlı veya kadın-erkek ayırt etmeden yaylacılar tarafından uyulmaktadır. Kümbet yaylasındaki bu obalarda yaylacıların her ne kadar kendi köyünün yaylasında barınma ve mülkiyet edinebileceği ifade edilse de obalarda mülkiyet edinmenin başka kuralları da bulunmaktadır. Bu kurallardan biri, yerli yaylacıların kendi akrabası ve tanıdıklarının obalarda barınması için onlara destek vermesi ve böylelikle gelecek yaylacıların obalarda mülkiyet edinebilmesidir. Bu noktada önemli olan yerli yaylacılar tarafından kabul görmektir. Kabul görülmediği takdirde ise yaylacılar bulundukları obalarda huzursuzluk ve başka problemlerle karşı karşıya kalabilmektedirler. Şih obasında yaylacılığını bir katılımcı bu durumu (K1) :

"Bizim yaylamız Bektaş yaylası. Bizim Bektaş yaylasına gitmemiz lazım. Normal şartlarda beni burada barındırma imkânları yok. Kendi başıma gelme şansım yok ve burada ev yeri çeviremem" şeklinde ifade etmektedir."

Yaylacıların hısım veya akraba vasıtasıyla yaylalarda mülkiyet edinmesinin yanı sıra gelen yaylacının eğitilmiş kişi olması ve mesleki özellikleri de barınmada önem arz etmektedir. Çayırli obasında bir katılımcı obada mülkiyet edinmesini şöyle anlatmaktadır (K20):

"Burada yaşadığımız evi parayla satın aldık. Bizi ilk etapta istemediler. Evi satın aldığımız ailenin amca çocukları bizi istemedi burada. Benim eşim din görevlisi olduğundan ve obada eşimi tanıyan arkadaşları da olduğu için ses çıkarmadılar. Ama eşim iyi biri olmasaydı kötü ahlaklı biri olsaydı müsaade etmesdik dediler."

Oba halkının güvenliğinin sağlanması açısından, gelen yaylacıların kişilik özellikleri önemli görülmektedir. Öncelikli olarak gelen kişilerin nasıl bir karakterde olduğuna bakılmaktadır. Yaylaya gelenler kendi tanıdıkları veya akrabaları ise birkaç yıl boyunca bu kişilerin hal ve hareketleri, yaylaya uyumlu olup olmadığı gözlemlenir. Eğer obadaki yaylacılar ile uyum sağlamış ve huzursuzluk verici harekette bulunmamış ise diğer yıllarda da obada yaylacılık yapmasına izin verilir. Şih obasında bir katılımcı bu durumu şöyle ifade etmektedir (K24):

"Örneğin, senin babanın bizim obada eski evi var. Sen gelip yaylacılık yapmak istiyorsun. Gelirsin. 1-2 hafta kalırsın misafir olarak. Benimle de iyi geçiniyorsan bu sene de gelirsin sonraki yıla da gelirsin. Ama bana yanlış yaptıysan daha seneki yıla gelemezsin. Sana da huzur vermezler."

Kümbet yaylasında barınma ve mülkiyet edinmede bir diğer yazılı olmayan kural, obada barınma ve mülkiyet edinmek isteyen yaylacıların geçmiş yıllarda aile büyüklerinin Kümbet yaylasında yaylacılık yapmış olması gerektiğidir. Eğer bir yaylacının aile büyüklerinden kişiler kümbet yaylasında yaylacılık yapmamış ise günümüzde o aileden kişilerin yaylada mülkiyet edinmesi istenilmemektedir. Bu durumu Şih obasından bir katılımcı (K24) şöyle ifade etmektedir:

"Yayla belirli bir köyün yaylası. Ama senin gelip obada ev yaptırabilmen için atanın dedenin o yaylada yaylacılık yapmış olması lazım."

Bu durum yine aynı köyde ikamet eden yaylacılar arasında geçerli görülmektedir. Yerli yaylacılara göre kendi köyünün obası olması, o obada barınma ve mülkiyet edinme hakkını vermemektedir. Böylelikle kümbet yaylasında yaylacılık yapmak birçok kuralları da beraberinde getirmektedir. Bu durumu yine Şih obasında yaylacılık yapan katılımcı (K8) şu sözleri ile desteklemektedir:

"Kimsenin dışarıda gelip de buralara ev yapma şansı yok. Barça köyünden olsa da yapamaz mesela. Niye yapamaz? Çünkü atası dedesi yaylacılık yapmadıysa bu adam yapamaz." (K8)

Kümbet yaylasındaki obalarda mülkiyet edinmede öne çıkan bir diğer yazılı olmayan kural oba içlerinde yer alan konutların alınıp satılamaması veya kiralanamamasıdır. Aksi takdirde bu durum yerli yaylacılar tarafından hoş karşılanmamaktadır. Bunun nedeni ise yaylacıların başka köyden gelen yaylacılar tarafından ya da kendilerinden izin alınmadan gelen yaylacıların, obalarda konut satın alması veya kiralamasıyla obalara yerleşmelerinde toplumsal yapının yabancılaşmasını istememeleridir. Şih obasında bir katılımcı (K3) bu durum hakkındaki görüşünü:

"Buraya gelenler önce 1 yıllık diye geliyorlar. Ev kiralyorlar daha sonraki yıllar ev yaptırmaya başlıyorlar. Burada yabancıya da ev satıyorlar. Bu çok iyi karşılanmıyor." şeklinde ifade etmektedir.

Göbel obasında bir başka katılımcı (K21) ise bu durum hakkındaki görüşlerini:

"Evleri şaibeli olarak başkaları arasında da devir edip de kullanılabilir. Buralı gelip burada ev yapıyor kendi adına. Başkası gelip yabancı biri kalabiliyor bazen gizli kaçak. Sorsan biz yaşıyoruz diyorlar. Burada böyle buna örnek birkaç ev var. Çünkü başka obadan gelip de burada ev alamazsın" şeklinde ifade etmektedir.

Yaylacıların kendi köyünden olsa dahi gelen kişinin obada ev yaptırması halinde yaylacılar arasında şikâyetler olmaktadır. Yaylacıların obalarda barınma ve mülkiyet hakkı konusunda kendi köylerinden kişilerin olması kurallı yeterli görülmemektedir. Yaylacıların kendi köyünün obasında yaylacılık yapması için öncelikli olan bir diğer yazılı kural ise yaylacılık yapmayan isteyen kişinin oba içerisindeki yaylacılardan barınmak için izin alması ve bu kişiyi çoğunluğun kabul görülmesi gerekmektedir. Şih obasından bir katılımcı (K6) bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Burada çok yerden adam var. Sarvan'dan, Güveç'ten, Güney köy 'den. Her taraftan adam var ama diyelim ki ben arkadaşımı getirmişim komşumu getirmişim ama önce çevreye sorulur. Getirebilir miyiz, diye. Yoksa izin verilmez. Diyelim ki bu adam beni buraya getirmek istedi ama buradakiler buna razı olmuyorsa benim buraya gelme şansım yok. Burada çoğunluğun razı olması şart."

Yaylacıların, obaya yaylacılık amacıyla gelecek kişilerin obadaki halktan izin alması ve tüm oba halkının razısının olması gerektiği konusundaki tutumları oldukça nettir. Yaylacılar, obalarda kendi kuralları çerçevesinde oluşturdukları dengenin bozulmasını istememektedirler. Bu denge genel olarak yerli yaylacıların, yaylacılık yapmak isteyen kendi hısım veya akrabalarını, çevrelerine komşu getirerek sağlanmıştır. Bu dengenin sağlamasındaki asıl amaç obalarında huzuru ve emniyeti sağlamaktır. Şih obasında bir katılımcı (K24) bu durum hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

"İstersen obaya ait köylerden biri ol yine de gelişi güzel ev yaptıramazsın. Mesela senin babanın 60 sene önceden obada evi var. Ev yıkıldı dağıldı. Senin gelip oraya evi tekrar yaptırma şansın yok. Ev yaptırmayı için senin yanında duracak birilerinin olması lazım. Üç dört kişi bu ev yapılınsa derse olur."

Obaların kullanımı veya mülkiyeti belli bir köyün ortak malı sayılsa da yeni konut yapımı obadaki halkın çoğunluğunun iznine bağlı olmaktadır. Yaylacılar tarafından belirlenen yazılı olmayan kurallara uyulmaması durumunda yaylacılar arasında çeşitli anlaşmazlık ve problemler yaşanmaktadır. Yerli yaylacılar kurallara uymayan kişilerin konutlarını resmî kuruluşlara şikâyet ederek obalarda inşa edilen konutların yıkımına neden olmakta ve yaylacılar maddi ve manevi zarara uğramaktadır (Şekil 4-5). Bu bağlamda yaylacıların obalardaki mülkiyet hakkının kendilerinin belirlediği açıkça ortadadır. Kendi köylüsü de olsa izin veya kabul görülmeden köylerinin obasına yaylacılık amacıyla gitmekte olan köylüler obadaki yerli yaylacılar tarafından engellenmekte ve barınma hakları ellerinden alınabilmektedir. Ekonomilerine katkı sağlamak amacıyla yaylaya göç eden köylüler, kabul görülmedikleri takdirde yapmış oldukları meskenlerin yıkımı ile daha çok maddi zarara uğramaktadır.

Şekil 4 - 5. Şih obasından bir görünüm ve Şih obasında şikâyet üzerine yıkılan mesken.

Şih obasından katılımcı (K24) yine bu durum hakkında şu sözlere yer vermektedir:

"Seni komşun istemeyince ya da biz istemezsek sıkıntı oluyor. Kadın veya erkek ayrımı yok. Gelişi güzel herkes ev yaptıramaz. Evi yıkılan da var. Bir ev yıkıldı. Bir evin yıkımı da ertelendi. Bunlar tabi şikâyet üzerine oluyor."

Bazı köyler, Kümbet yaylasında yer alan birden fazla oba yerleşmesinde mülkiyet hakkına sahip olabilmektedir. Bir köyün bir obası olduğu gibi birkaç oba yerleşmesi de olabilmektedir. Örneğin Dereli ilçesine bağlı Kurtulmuş köyünün hem Çayırli hem de Kurtulmuş obasında mülkiyet hakları bulunmaktadır. Ancak bu durum yaylacılar tarafından yazılı olmayan kurallara göre kısıtlanmıştır. Bu kural, eğer bir yaylacının başka oba yerleşmesinde evi var ise diğer ikinci oba yerleşmesinde ev yaptırmasını doğru bulmamakla birlikte yaylacı ancak bir oba yerleşmesinde mülkiyet edinebilmektedir. Bu durumu Çayırli obasında bir katılımcı (K25) durumu şöyle açıklamaktadır:

"Mesela bizim köyün halkının başka yerlerde de obası veya yerleşim yeri var. Yani geniş yerleşim yerlerimiz var. Şimdi başka obada bizim köyün vatandaşının bir evi varsa, birde gelip buraya ev yapıyorsa bu duruma insanlar karşı çıkıyor. O obada evin varsa gelip bu obada evin olamaz diyorlar."

3.2. Otlakların Kullanımı ve Çobanlık Konusunda Geçerli Olan Yazılı Olmayan Kurallar

Geleneksel nitelikler taşıyan meslek organizasyonlarında halk hukukunun temsilinde sosyal hukukun genel ilkelerine, icra edilen mesleğin doğasından kaynaklanan özel hükümler de eklenmektedir. Bu bağlamda çobanlık gibi uygulama ve üretime dayalı dinamik mesleklerde, meslekî süreçlerin çeşitlilikleri ile uyumlu olarak uygulanan süreçler içinde ortaya çıkan ve takip edilebilen özel kurallar da geliştirilebilmektedir (Aça, 2018: s. 94).

Kümbet yaylasında yer alan Şih, Göbel, Çayırli ve Yağmurca obasında çobanlık yapmanın yaylacılar arasında kabul görülen bazı yazılı olmayan kuralları olduğu tespit edilmiştir. Bu kurallar, çobanların hayvanları nerede ve nasıl otlatması gerektiği yönündedir. Her obanın çobanlarından, hayvan sürülerini kendi oba sınırları içerisinde veya obalardan uzak dağlık alanlarla otlatması istenilmektedir. Bir çoban kendi obasının dışında başka bir obaya sürüsünü götüremediği gibi bir başka obadan çobanın gelmesi de hoş karşılanmamaktadır. Bu kural, hem otlakların aşırı kullanımını önlemek hem de hayvanlar arasında hastalık bulaşma riskini azaltmak için konulmuştur. Köylerde herkesin kendisi tarafından bakılan hayvanlar, yaylak ve güzleklerde açık alanlarda otlatıldığı için bir sürü oluşturularak çobanlar tarafından bakılır. Çobanlar karışık olarak güttükleri koyunların sahiplerinden Giresun yöresinde "güdü", Trabzon ve Rize yörelerinde "bernek" denilen bir ücret alırlar (Aça, 2018: s. 100).

Nadiren de olsa, sınır ihlalleri veya otlak paylaşımı konusunda obalar arasında anlaşmazlıklar çıkabilmektedir. Bu durumlarda çözüm, genellikle oba ileri gelenleri ve yaşlıların öncülüğünde, geleneksel teamüller ışığında aranmaktadır. Bu durumu Şih obası ve Yağmurca obasından katılımcılar (K6), (K32) ve (K36) şöyle ifade etmektedir:

"Obaya yakın mıntıkaya çevre obadaki çobanlar yaklaşamaz. Çobanlı hayvanlar sadece kendi obasında ya da dağlarda otlanabilir. Zaten burada çobanlar çok başkasının mıntıkasına girmez. Herkes kendi sınırını bilir."(K6)

"Komşumuzun koyunları var. Koyunlarını alıp obadan dışarı çıkamıyor. Ama onlarda başka obadan geleni koymuyorlar. İstemiyorlar. Herkes kendi otağında hayvanını otlatсын istiyorlar."(K32)

"Obalarda hayvan otlatma, herkesin kendi sınırları içerisinde yapılır. Oba dışına çobanların gitmesi yasaktır."(K36)

Yaylacıların, obalarına hayvan otlatmak için gelen yabancı çobanları istemediklerini ve obalarındaki otlak alanların sadece kendi halkının faydalanabileceğini açıkça belirtmektedir. Çobanlar ise kendi sınırlarını bilmekte ve yaylacıların belirledikleri kurallara göre sürülerini otlatmaktadırlar. Yaylacıların başka obadan gelen yabancı çobanları her ne kadar obalarında istemese de çobanlar arasında hayvan otlatması konusunda bazı işbirlikleri de yapılabilmektedir. Bazı çobanlar tanıdığı veya güvendiği çobanların kendi obalarında hayvan otlatmasına izin vermektedir. Böylelikle çobanlar yapılan işbirliği sayesinde birbirlerinin obasına giderek hayvanlarının otlak ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Bu işbirliği sadece çobanlar arasında yapılmaktadır. Aksi takdirde hiçbir çoban yabancı bir çobanı obasına kabul etmemektedir. Çayırli obasından bir katılımcı (K24) bu durum hakkında şöyle söylemektedir:

"Her obanın kendi bir sınırı, çizgisi vardır. Ama benim yakın bir tanıdığım ya da aramın iyi olduğu biri olur o benim obama gelir benim yanımda koyununu otlatır. Akşamda obasına gider."

3.3. Su Kaynaklarının Kullanımı Konusunda Geçerli Olan Yazılı Olmayan Kurallar

Kümbet yaylasında yer alan oba yerleşmelerinde su kaynaklarının kullanımı yazılı olmayan kurallara göre belirlenmiştir. Bu kurala göre her oba kendi oba sınırları içerisinde yer alan su kaynaklarından yararlanabilmektedir. Yaylacılara göre başka obadan olan yaylacıların kendi sınırları dışındaki obanın veya yaylanın su kaynaklarını kullanması yasaktır. Bu durumu çayırli obasında yaylacılık yapan bir katılımcı (K20) şöyle ifade etmektedir:

"Bu obanın su kaynağını sadece bu oba halkı kullanabilir. Bu her yerde böyle geçerlidir."

Yaylacılara göre oba sınırları içerisinde yer alan su kaynaklarından sadece o oba halkı yararlanabilmekte, başka oba veya yayla halkının o su kaynağından faydalanma hakkı bulunmamaktadır. Bu kural çoğu obada geçerli olmaktadır. Şıh obasında yaylacılık yapan katılımcılar (K3), (K6) bu durum hakkında şöyle söylemektedir:

"Bundan önceki yıllarda başka bir obadan kişiler bizim obamızın suyunu kendilerine kullanmak istedi. Biz buna karşı çıktık" (K3). "Burada su kaynaklarının kullanımı, herkes kendi obasındaki su kaynağını kullanabilir. Başka bir obadan kimse gelip de buradaki su kaynağından faydalanamaz." (K6)

Yaylacılar, su kaynaklarını yetersiz buldukları için başka obadan olan yaylacılarla paylaşmak istememektedir. Su kaynakları kendi obalarının sınırları içinde yer alıyorsa kendilerine ait olarak görmekte ve bu kural bütün obalarda geçerli olmaktadır. Özellikle yaz aylarının kurak geçmesi ve obalardaki nüfusun kalabalık olması ile su yetersizliği yaşayan yaylacılar hem kendi su ihtiyaçlarını karşılamada hem de hayvanlarının içme suyunu karşılamada zorlanmaktadır.

4. Sonuç

Kümbet yaylası Giresun iline bağlı Dereli ilçesinin sınırları içerisinde yer alan bir yayla yerleşmesi olup çevre köy ve ilçelerde yaşayan nüfusun hem ekonomik gelir elde etmelerinde hem de dinlenmek ve günübirlik ziyaretlerinde tercih edilen bir mekân olmasıyla da oldukça önemli bir yerleşmedir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Kümbet yaylası içerisinde yer alan oba yerleşmelerinin neredeyse tamamında yaylacıların kendi aralarında geçerli olan çok sayıda yazılı olmayan kuralların olduğu tespit edilmiştir. Bu kuralların öncelikle oba yerleşmelerinin düzenlenmesinde, geleneksel yaylacılığın devamının sağlanabilmesinde ve otlak alanların sürdürülebilir kullanımında doğrudan etkili olduğu anlaşılmıştır. Yaylacıların bu kuralları uygulamalarındaki temel amaç obalardaki asayiş ve düzenin korunmak istenmesidir. Yine yaylacıların bu kuralları uygulamalarında aile büyüklerinden

miras olarak gördükleri yaylacılık kültürünü sürdürmek ve obalarda yaşanacak karışıklıklara karşı önlem olarak görmeleri etkili olmuştur. Doğal ortamdan istifade eden yaylacılar arasında çevreyi sömürücü tutumu kontrol etmek amacı da öne çıkmaktadır. Fakat uygulamaları esnasında bu kuralların yaylacılar arasında çeşitli anlaşmazlıklara yol açtığı da görülmüştür. Belirlenen kurallara uyulmaması durumunda yaylacılar arasında hemen şikâyet durumları ortaya çıkmaktadır. Yaylacılar kendilerine ait gördükleri obalarda istemedikleri bir durum vuku bulduğunda ilgili kişileri resmi kurumlara şikâyet etmekte, örneğin obaya istenilmeyen bir ev inşa edildiğinde bunun yıkılmasını talep edebilmekte ve yıktırabilmektedirler. Bu durumda hariçten bir yaylacı ekonomik amaçlarla gittiği yayladan istenmeyen kişi olarak ve maddi zarar görerek dönebilmektedir. Mera kanuna göre yaylaların köylerin ortak kullanım alanı olması gerektiği maddesi çoğu yerli yaylacılar için geçerli olmayıp, yaylacıların bu sahada kendi düzen ve kurallarını koydukları açıkça ortadadır.

Diğer yandan, obalar ve yaylacılar arasında geçerli olan bu kurallar öz denetim sistemi gibi çalışarak bölgede gerçek üretime dayalı geleneksel yaylacılığın sürdürülmesine imkân vermektedir. Aksi durumda, bölgenin diğer kesimlerinde görülen rekreasyonel yaylacılık ve buna bağlı çirkin yapılaşma bu yöreye de sirayet edecek, üretim odaklı yaylacılığın yerini tüketim odaklı yaylacılık alacaktır. Yörede, yüzyıllar ötesinden gelen ve yazılı olmayan kurallar olarak ifade edilen hususlara tek yönlü bakmak yerine, bu ve benzeri farklı açılardan da bakmak ve değerlendirmek gerekir.

5. Kaynaklar

- Aça, M. (2018). Doğu Karadeniz Hayvancıları ve Çobanları Arasında Geleneksel Meslek Hukukunun Temsilleri. *Folklor/Edebiyat*, 24(93), 93-103.
- Bekdemir, Ü., Sezer, İ. (2019). Yayla Şenliklerinin Yaylalardaki Turizm Faaliyetlerine Olan Etkilerinin Değerlendirilmesi: Ovit Yaylası Örneği. *Uluslararası Yaylacılık ve Yayla Kültürü Sempozyumu*, Giresun, Türkiye. (s. 8-24).
- Doğanay, H., & Zaman, S. (2004). Oba-yayla yerleşmelerine tipik iki örnek: Çambaşı ve Turnalık obaları (Ordu İli). *Türk Coğrafya Dergisi*, (43), 1-29.
- Dursun, A. (2016). *Türk halk hukuku*. Ötüken Neşriyat AŞ.
- Emiroğlu, M. (1977). *Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yay. No: 272, Ankara.
- Kaya, M., Yılmaz, C. (2018). Kültür coğrafyası ve kültürel miras açısından Doğu Karadeniz'de otçu göçü geleneği ve kadirga otçu şenlikleri. *Türk Coğrafya Dergisi* (71), 69-79. DOI:10.17211/tcd.454455.
- Nar, M. Ş. (2013). "Kültürel Hukuk: Geleneksel Kontrol Mekanizmaları". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* Sayı: 108 s: 273-290.
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (12 baskı: 2021).
- Zaman, M. (2000). Tonya ilçesinde oba-yayla yerleşmeleri ve yaylacılık. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6(3).
- Zaman, M. (2001). Geleneksel Yayla Şenliklerinin Doğu Karadeniz Bölümü Yayla Turizminin Geliştirilmesindeki Rolü/The Role of Traditional Plateau Festivals in the Development of the Plateau Tourism of Eastern Blacksea Region. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 7(6).
- Zaman, M., Şahin, İ. F., & Bayram, N. (2007). Doğu Karadeniz'de Alternatif Bir Turizm Merkezi: Kümbet Yaylası. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17), 33-63.

İçindekiler

Казак улуттук өзгөчөлүгүнүн калыптануусу (1905-1917)	1
<i>Erdem Yılmaz</i>	<i>1</i>
Yeşil Vergiler ile Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Arasındaki İlişki	20
<i>Furkan Talha KÖSE, Prof. Dr. Furkan BEŞEL</i>	<i>20</i>
Gaziantep Yemekleri ve Mutfak Kültürünün Turizme Olan Etkisi	28
<i>Dr. Şerife Ünüvar, Öğr. Gör. Süleyman Ünüvar</i>	<i>28</i>
Arktik'teki Türkleri Ne Kadar Biliyoruz: Sosyal Bilimler Lisesi Örnekleme	36
<i>Burak Kahramaner¹, Yasemin Erdamar²</i>	<i>36</i>
Türk Tasavvufu Fenomeni	47
<i>Dr. Nina Bilokopytova, Prof. Dr. Karim El Guessab</i>	<i>47</i>
Uluslararası Türk İş Dünyasında Ahlaki Uyumun Boyutları	54
<i>Berkay Orhaner</i>	<i>54</i>
Türk Toplumunda Yaşlıların Değişen Boş Zaman Değerlendirme Faaliyetleri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma	66
<i>Prof. Dr. Dolunay Şenol Arş. Gör. Bilge Kotanak</i>	<i>66</i>
Reform mu, Bile Bile Lades mi? Diasporada Türkçe Öğretmenlerinin Yerelden Görevlendirilmesine Eleştirel Bir Bakış	76
<i>Prof. Dr. Hasan Kazım Kalkan</i>	<i>76</i>
Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Dini Tutum, Umut ve Gelecek Beklentisi Arasındaki İlişki Üzerine Nicel Bir Araştırma: Bartın Örneği	104
<i>Öğrt. Özlem BODUR, Öğr. Gör. Dr. Nihal İŞBİLEN</i>	<i>104</i>
Dil Politikasına Yeni Bir Bakış Açısı: Glotopolitik	116
<i>Aynaz Razmjou</i>	<i>116</i>
Erken Çocukluk Döneminde Özel Gereksinimli Çocukların Eğitimi: Literatür Taraması ve Geliştirme Önerileri	125
<i>Adem BEKTAŞ</i>	<i>125</i>
Erken Çocukluk Eğitiminde Yapay Zekâ Entegrasyonu: Fırsatlar ve Riskler	138
<i>Prof. Dr. Suat KOL, Yusuf BAHADIR</i>	<i>138</i>
1905 Rus-Japon Savaşı'nın Osmanlı İmparatorluğuna Yansımaları	145
<i>Burak SÜRÜCÜ</i>	<i>145</i>
Türkiye'de Katma Değer Vergisi Etkinlik Analizi:2014-2024 Dönemi	154
<i>Dr. Öğr. Üyesi Türker Fedai Çavuş, Doç. Dr. Cahit Şanver</i>	<i>154</i>
Kamu Harcamalarının Etkinliği Üzerine Bir Değerlendirme	164
<i>Dr. Öğr. Üyesi Türker Fedai Çavuş</i>	<i>164</i>
Dijitalleşmenin Vergi Denetimine Etkisi ve Gelecek Trendler	177

<i>Dr. Öğr. Üyesi Türker Fedai Çavuş, Arş. Gör. Sadiye Çavuş</i>	177
1909 Yılı Anayasa Değişikliklerine Yönelik Bir Analiz	190
<i>Şaban Soylu</i>	190
Akdeniz’de İç Bölgesel Gelişmişlik Farkları: Türkiye ve İtalya Örnekleri	201
<i>Muhammet Raşit Sulu</i>	201
Arabuluculukta Öncü Ülke Türkiye	209
<i>Salih Hakan Kasalak</i>	209
Balkan Rotasının Eksen Noktası: Bosna-Hersek’in Avrupa Uyuşturucu Trafığı Üzerindeki Stratejik Rolü	217
<i>Dr. Aybike Dinç</i>	217
Duygusal Emek ve Tükenmişlik İlişkisi: Turizm Sektörü Örneği	228
<i>Beray Bayhan Keser, Doç. Dr. Emine Atalay</i>	228
Alacak Sigortasının Sürdürülebilirliğe Katkısı: Finansal Dirençlilik ve Kurumsal Sorumluluk Açısından Bir Değerlendirme	245
<i>Doç. Dr. Mehmet Yeşilyaprak</i>	245
Yaratıcı ve Eğlenceli İçerik Üretiminde Yapay Zekâ: Instagram Üzerinden Örnekler	257
<i>Doç. Dr. Ceren Yegen, Dr. Öğr. Ü. Hayrullah Yanık, Prof. Dr. Bünyamin Ayhan</i>	257
Etkileşimli Kitap Okuma Programının (Ekop) 5-6 Yaş Çocuklarının Erken Okuma Becerilerine Etkisi*	271
<i>Zeynep Akpolat, Arş. Gör. Melek Arslan</i>	271
Osmanlı Devleti’nde Çocuk Mühtediler ve İhtida Yaşının Belirlenmesi (1900-1913)	278
<i>Dr. Bilgehan Şahin</i>	278
Türk Mitolojisinin Günlük Hayata Yansımaları: Semboller, Ritüeller ve İnançlar (Şamanizmden İslamlaşmaya Geçiş Sürecinin Antropolojik İzleri)	286
<i>Dr. Havva Ahsen Şimşek</i>	286
Kuzey Makedonya Türklerinin Azınlık Hakları	298
<i>Doç. Dr. Sibel Akgün</i>	298
Bosna Savaşı ve ARBiH’in Operasyonları: Taktiksel Bir Analiz	314
<i>Dursun Ömer Tınaz, Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Dilara Tınaz</i>	314
Çalışan Davranışlarının Açıklanmasında Kurgulama Seviyesi Teorisinin Rolü: Sistematik Literatür İncelemesi	328
<i>Dr. Öğr. Üyesi Emre Bilgiç, Alperen Başlar</i>	328
Doğu Teorisi Çerçevesinde Büyük Birlik Partisi’nin Türk Siyasetindeki Konumu	343
<i>Zeyneb Senem Pehlivan</i>	343
Yaş Alan Bireyler İçin Kentlerin Yaşanabilir Olabilmesi Nasıl Sağlanır?	352
<i>Dr. Öğr. Üyesi Hami Aydın</i>	352

Ehliyet, Liyakat ve Sadakat Temelinde Nizâmülmülk'ün Eğitim Anlayışı.....	361
<i>Nadir Baştürk.....</i>	<i>361</i>
Ergenlerde Sosyal Medyanın Benlik Algısına Etkisi /Derleme Çalışması.....	373
<i>Prof. Dr. Muedin Kahveci.....</i>	<i>373</i>
Psikanalitik Perspektifin Filolojiye Katkısı: Modern Türk Edebiyatında Dilin Bilinçdişi Katmanlarını Okumak.....	385
<i>Dr. Öğr. Üyesi Menekşe Yavuz</i>	<i>385</i>
Bir Aydın Olarak İsmail Gaspıralı ve Türk Düşüncesine Etkisi	390
<i>Elif Çetinkaya</i>	<i>390</i>
2007-2025 Arası Dönemde Avrupa Birliği-Orta Asya İş Birliği Çerçevesinde İtalya-Özbekistan Enerji Politikaları	398
<i>Gizem Özen</i>	<i>398</i>
İletişim Milli Kültür ve Türk Dünyası.....	404
<i>Öğr. Gör. Cemal Eroğlu.....</i>	<i>404</i>
Hunlar Üzerine Klasik Dönem Batı Kaynaklarının Tarihsel Güvenirlilik Açısından Kıyaslanması: Ammianus Marcellinus, Jordanes ve Priskos	411
<i>Dr. İbrahim İslah.....</i>	<i>411</i>
Türk Toplumunda Yaşlıların Değişen Değer Algıları Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma	421
<i>Dolunay Şenol, Aynur Tekke, Sümeyye Gedik</i>	<i>421</i>
Sakarya Üniversitesi'nde Lisans Düzeyinde Eğitim Gören ve Türk Dünyasından Gelen Öğrencilerin Eğitimde Türkiye'yi Tercih Nedenlerinin İncelenmesi	432
<i>Muhammed Çağrı Turhan, Emir Karakoç.....</i>	<i>432</i>
Dîvan Şâiri ve Sermüzehib Hâtif Ali Efendi (ö.1238/1823) ve Dîvân-ı Hâtif Nüshasının (YSHK TY5491) Tezyinâtı Hakkında	446
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ebrû Karahan Dalbaş</i>	<i>446</i>
Yetişkinlerde Minimalist Yaşam ile Maneviyat İlişkisi Üzerine Nitel Bir Araştırma.....	460
<i>Şeyma Demir*, Dr. Öğr. Üyesi Nihâl İşbilen</i>	<i>460</i>
Sevdadan Sevdaha; Osmanlıca Kelimelerin Boşnakçadaki Anlamsal Dönüşümleri Hakkında Bir İnceleme	471
<i>Öğr. Gör. Fikreta Fetahović Maljić, Öğr. Gör. Minela Sinanović-Vefić.....</i>	<i>471</i>
Obezite Vergisinin Dünyada ve Türkiye'deki Geleceğinin Ekonomik Analizi	479
<i>Emine Korkmaz</i>	<i>479</i>
Türkiye'den Türk Dünyası Ülkelerine Göçte Gelirin Etkisi.....	489
<i>Doç. Dr. Musa Bayır, Doç. Dr. Bekir Gündoğmuş, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Güvenoğlu.....</i>	<i>489</i>
20. Yüzyıl Başlarında Yazar-Yayıncı İlişkisine Bir Örnek: Fatma Aliye Hanım'ın İmzaladığı Kitap Sözleşmeleri.....	499
<i>Dr. Öğr. Üyesi Merve Akbaş</i>	<i>499</i>

Analysis And Development Prospects Of Gas Supply Infrastructure In The Economic Regions Of Azerbaijan	512
<i>M.A.Mammadov, T.B.Hasanova, S.R.Alakbarov, Sh.I.Aliyev , S.Sh.Talıbzadeh</i>	<i>512</i>
İnfrastrukturun İnkişafında Tikinti Sektorunun Rolu	521
<i>Prof. Dr. Məhəbbət Məmmədov, Doç. Dr. Şəhla Əlizadə, Doç. Dr. Fidan Məmmədova, Öğrt. Turan Tağıyeva.....</i>	<i>521</i>
Karadeniz Yaylacılık Kültüründe Yazılı Olmayan Kurallar: Kümbet Yaylası Örneği (Dereli-Giresun)	527
<i>Hatice Türkeri, Dr. Öğr. Üyesi Leman Albayrak, Prof. Dr. Cevdet Yılmaz.....</i>	<i>527</i>
Kök Türk Dönemi Yazıtları ile Manas Destanındaki Bazı Paralel İfadeler.....	540
<i>Prof.Dr. Saadettin Yağmur Gömeç, Özge Yahşi Ergen</i>	<i>540</i>
Kentsel Altyapı Yatırımları Bağlamında Osmanlı Beyrut'unu Modernleştirmek (1870-1914)	555
<i>Dr. Öğr. Üyesi Toroshan Özdamar.....</i>	<i>555</i>
Şark'ın Gözünde Batı'nın Yüzü: Hübânâme'de Avrupa Algısı	567
<i>Kamile Palta.....</i>	<i>567</i>
Azerbaycanda Kültür ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı	580
<i>Laçın Abışlı, Galib Gafarlı, İlham Cabbarlı.....</i>	<i>580</i>
Balkanlarda Sarı Saltık Cemaati, Bogomiller ve Boşnak Kimliği.....	593
<i>Prof. Dr. Hacı Musa Taşdelen</i>	<i>593</i>
Enerji Bağlamında Kazakistan-Çin İlişkileri	605
<i>Ash Nur Halil, Doç. Dr. Hatice Rümeyza Dursun</i>	<i>605</i>
İgnatiyev Misyonu ve Rusların Türkistan Misyonu: Üç Önemli İsim ve Tarihsel Bağlam..	618
<i>Cengiz Arslan.....</i>	<i>618</i>